

BANKA TİCARİ KREDİ YETKİLİLERİNİN FİNANSAL TABLO MANİPÜLASYONLARINA BAKIŞI: TRABZON VE RİZE İLLERİNDE BİR ARAŞTIRMA

Kafkas Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi
KAÜİBFD
Cilt. 9, Sayı 18, 2018
ISSN: 1309 – 4289
E – ISSN: 2149-9136

Makale Gönderim Tarihi: 19.06.2018 Yayına Kabul Tarihi: 29.08.2018

Davut AYGÜN
Doç. Dr.
Recep Tayyip Erdoğan
Üniversitesi
İİBF
davut.aygun@erdogan.edu.tr
ORCID ID: 0000-0003-3277-
9349

Merve TOPTAN
Arş. Gör.
Recep Tayyip Erdoğan
Üniversitesi
İİBF
merve.toptan@erdogan.edu.tr
ORCID ID: 0000-0003-3455-
3159

ÖZ Bu çalışmanın amacı, banka ticari kredi yetkililerinin finansal tablo manipülasyonlarına ilişkin görüşlerini tespit etmek; bu doğrultuda finansal tablolardaki hangi kalemlerin manipülasyona daha yatkın kabul edildiğini ve hangi kalemlerin işletmenin kredibilitesini daha fazla etkilediğini ortaya koymaktır. Bu amaca ulaşmak için Trabzon ve Rize il merkezlerindeki bankaların ticari kredi birimlerinde çalışan personellerine yönelik bir anket uygulanmıştır. Araştırmanın bulgularına göre; işletmelerin finansal tablo kalemlerinden “Ortaklardan Alacaklar” ve “Ortaklara Borçlar” kalemlerinin manipülasyona çok yatkın; “Mali Borçlar”, “Sermaye”, “Ticari Borçlar” ve “Gider Kalemleri”nin işletmenin kredibilitesi açısından çok önemli olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca daha ziyade tarıma dayalı sektörel bir gelişme gösteren Rize il merkezindeki bankalarda görev yapan ticari kredi yetkililerinin finansal tablo manipülasyonuna ilişkin görüşlerinin hizmet, tarım ve kısmen sanayiye dayalı sektörel bir gelişme gösteren Trabzon il merkezindeki bankalarda görev yapan meslektaşlarından farklılaştığı saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Finansal tablolar, Manipülasyon, Banka, Ticari Kredi Yetkilileri

JEL Sınıflandırması: M41, M49, G21

Alanı: İşletme

Türü: Araştırma

DOI:10.9775/kauibfd.2018.018

Atıfta bulunmak için: Aygün, D. & Toptan, M. (2018). Banka ticari kredi yetkililerinin finansal tablo manipülasyonlarına bakışı: Trabzon ve Rize illerinde bir araştırma. *KAÜİBFD*, 9(18), 421-451.

**BANK TRADE CREDIT AUTHORITIES'
VIEWS ON MANIPULATION OF
FINANCIAL STATEMENTS: A STUDY
ON THE PROVINCES OF RIZE AND
TRABZON**

Kafkas University
Economics and Administrative
Sciences Faculty
KAUJEASF
Vol. 9, Issue 18, 2018
ISSN: 1309 – 4289
E – ISSN: 2149-9136

Article Submission Date: 19.06.2018

Accepted Date: 29.08.2018

Davut AYGÜN,
Assoc. Prof.
Recep Tayyip Erdoğan
University,
Faculty of Economics and
Administrative Sciences,
davut.aygun@erdogan.edu.tr
ORCID ID: 0000-0003-
3277-9349

Merve TOPTAN,
Res. Assist.
Recep Tayyip Erdoğan
University,
Faculty of Economics and
Administrative Sciences,
merve.toptan@erdogan.edu.tr
ORCID ID: 0000-0003-
3455-3159

ABSTRACT The aim of this study is to identify the views of bank commercial credit authorities on manipulation of financial statements and to reveal which items in the financial statements are more likely to be manipulated and which items more affect the credibility of the business. For this purpose, a questionnaire was applied to the personnel working in the commercial credit units of banks in the centers of Trabzon and Rize. According to the findings of the research, the items of "Due from shareholders" and "Due to shareholders" are very prone to manipulation and the items of "financial liabilities", "capital", "trade payables" and "expense" are very important in terms of the credibility of the business. Furthermore, it was determined that the opinions of commercial credit officers working in the banks of the provincial center of Rize, which has a sectoral development based mainly on agriculture, differ from their colleagues working in the banks of the provincial center of Trabzon showing a sectoral development based on service, agriculture and partly industrialization.

Keywords: Financial Statements, Manipulations, Bank, Trade Credit Authorities

JEL Classification: M41, M49, G21

Scope: Business Administration

Type: Research

Cite this Paper: Aygün, D. & Toptan, M. (2018). Bank trade credit authorities' views on manipulation of financial statements: A study on the provinces of Rize and Trabzon. *KAUJEASF*, 9(18), 421-451.

1. GİRİŞ

İşletmeler ticari hayatta her daim küçük büyük kararlar almak durumundadır. Alınacak bu kararların doğruluğu, işletmenin sürekliliğinin sağlanması hususunda hayati bir öneme sahiptir. Doğru karar alınabilmesinin ön şartı ise bu kararları etkileme gücüne sahip doğru, kaliteli ve zamanlı bilgiye sahip olmaktan geçmektedir.

İşletmelerde bilgi üretimi muhasebenin en önemli fonksiyonlarından birisidir. Muhasebe tarafından üretilen bilgilerin ilgili çıkar gruplarına iletilmesinde finansal tablolardan yararlanılmaktadır. Bu bağlamda finansal tablolarda yer alan bilgilerin doğruluğu, ihtiyaca uygunluğu ve gerçeğe uygun sunumunun kaçınılmaz bir gereksinim olduğu ifade edilebilir. Ancak özellikle 2000'li yılların başlarından itibaren finansal tablolarda yer alan bilgilerin farklı nedenlerde ihtiyaca uygun olmaktan ve gerçeğe uygun sunulmaktan uzaklaştığı ve dolayısıyla doğru olmayan gerçek dışı bilgiler içerdiği sık karşılaşılan bir durum olarak ortaya çıkmıştır. Finansal tablo manipülasyonları olarak adlandırılabilir bu tür uygulamaların bu tablolardan hareketle alınan kararların yanlış olmasına ve bir bütün olarak finansal tablolara duyulan güvenin sarsılmasına neden olduğu ileri sürülebilir. Finansal tablolara duyulan güvenin yeniden sağlanması ve bu tablolardan hareketle alınacak kararların doğruluğunun artırılabilmesi için finansal tablolarda yapılan manipülasyon uygulamalarının neler oldukları, nedenleri ve nasıl ortaya çıkarılabileceği alan yazında üzerinde çalışılan önemli konulardan biri olarak yerini almıştır.

Öte yandan günümüzde ekonomik hayatın en önemli yapı taşlarından biri olarak bankaların kredi ve sermaye gibi konularda önemli rol ve sorumlulukları bulunmaktadır. Bu bağlamda ticari hayatın içerisinde yer alan işletmeler nakit sıkışıklığı, yatırımlarını finanse etmek ve alternatif kaynaklardan teminde yaşanan sıkıntılar gibi nedenlerle banka kredilerine ihtiyaç duymaktadır. İşletmelerin kredi için bankaya başvurmaları esnasında bankalar hem kendi iç yönetmelikleri gereği hem de işletmenin finansal durumu hakkında bilgi sahibi olabileme ve işletmelerin talep ettikleri kredileri geri ödeme gücüne sahip olup olmadıklarını tespit edebilme adına finansal tablolara ihtiyaç duymaktadır.

Bankalar kredi müşterilerinin bir manada mali danışmanı olarak kabul edilebilir. Bu sebeple bankaların kredi servislerinin yöneticilerinin ve kredi analistlerinin, işletme finansmanı konusunda bilgili olmaları gerekmektedir. İşletmelerin finansal tablolarının analizi, işletmenin finansman ihtiyacı hususunda doğru bir tanı koymayı, limit, vade, geri ödeme planı açısından firmanın gereksinimine uygun kredi önerilerinde bulunmayı olanaklı kılmaktadır (www.bursa-smmmo.org.tr). Ancak bu noktada, bankaların işletmelerden almış oldukları finansal tablolardaki bilgilerin doğruluğu ve

güvenilirliğine ilişkin bir risk her zaman mevcut bulunmaktadır.

Bu çalışmanın amacı finansal tabloların kullanıcılarından biri olan ticari kredi yetkililerinin finansal tablo manipülasyonlarına ilişkin bakış açılarını ortaya koymaktır. Söz konusu bu temel amaç bağlamında finansal tabloların içeriğinde yer alan unsurların hangi veya hangilerinin manipülasyona daha yatkın, hangi unsurların bankalara kredi için başvuran işletmelerin kredibilitelerinin değerlendirilmesinde daha etkili olduğunun belirlenmesi hedeflenmiştir. Belirlenen amaca ulaşabilme adına çalışmada öncelikle finansal tablo, manipülasyon ve finansal tablo manipülasyonu kavramları açıklanmıştır. Sonra daha literatür incelemesine yer verilmiş olup daha sonra ise araştırmanın bulguları ortaya konulmuştur.

2. FİNANSAL TABLO, MANİPÜLASYON VE FİNANSAL TABLO MANİPÜLASYONU

Finansal tablolar, muhasebe sisteminde kayıt edilen bilgilerden hareketle tam, tutarlı, açık ve anlaşılır bir biçimde hazırlanarak işletmenin yatırımcıları, kredi verenleri ve diğer ilgilileri için karar almada yararlı bilgiler sağlayan temel araçlardır. Finansal tablolar; işletme ile ilgili çıkar gruplarıyla iletişim kurulmada yararlanılan, muhasebenin özetleme işlevinin en temel araçlarından biri olarak kabul edilebilir. Finansal tabloların amacı, geniş bir kullanıcı kitlesinin ekonomik kararlar almalarına yardımcı olmak üzere, işletmenin finansal durumu, finansal performansı ve nakit akışları hakkında bilgi sağlamaktır (www.kgk.gov.tr).

Manipülasyon, Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde kısaca yönlendirme biçiminde tanımlanmış olan manipülasyonun sözlük anlamı “hileli yönlendirme veya ilgilileri yanlış yöne sevk edici faaliyette bulunma” biçiminde ifade edilebilir (Doğan, 2008, s.1092). Manipülasyon başkalarının fikirlerini, algılarını ve davranışlarını onlara belli etmeden, aldatma yoluyla ve bazı taktikler kullanarak değiştirmeyi amaçlayan sosyal bir etki biçiminde açıklanabilir.

Muhasebe manipülasyonu kavramının araştırmacılar tarafından farklı adlandırılrsa da temelde belli açılardan incelendiği ve kazanç yönetimi, gelir düzeltme, yaratıcı muhasebe, vitrin süsleme, agresif muhasebe, karın istikrarlı hale getirilmesi, finansal hile, büyük temizlik muhasebesi gibi farklı nitelere maruz kaldığı görülmektedir (Stolowy & Breton, 2000, s.1; Varıcı & Er, 2013, s.43; Demir & Arslan, 2015, s.54).

Finansal tablo manipülasyonu kavramına ilişkin literatürde genel kabul görmüş bir tanım bulunmamaktadır. Bununla birlikte, finansal tablo manipülasyonu; işletmelerin finansal tablolarında sunulan bilgiler üzerinde,

yöneticilerin istekleriyle uyumlu olması amacıyla finansal tabloların hazırlanma sürecine müdahalede bulunarak değişiklik yapması biçiminde tanımlanabilir (Fındık & Öztürk, 2016, s.485). Tanımda atfedilen değiştirme işlemi, muhasebe ilke ve standartlarının izin verdiği ölçüde olabileceği gibi bunların dışında da olabilir (Küçükkocaoğlu & Küçüksözen, 2005, s.2).

Finansal tablo manipülasyonu, temelde, finansal bilgi kullanıcılarının işletmenin finansal durumu ve faaliyet sonuçları üzerindeki algılarını etkilemeye yönelik faaliyetlerdir (Demir & Arslan, 2015, s.53). Finansal tablo manipülasyonunun; finansal tabloların hazırlanmasında yararlanılan muhasebe kayıtlarının ve bu kayıtların temelini oluşturan belgelerin sahte olması, değiştirilmesi veya tahrif edilmesi, muhasebeye konu edilen olayların, işlemlerin ve önemli bilgilerin finansal tablolarda sunulmaması ya da yanlış sunulması, finansal tabloların içeriğindeki sınıflandırma, sunuş biçimi veya tutarlarla ilgili muhasebe ilke ve politikalarının kasıtlı olarak kötüye kullanılması yoluyla gerçekleşmekte olduğu ileri sürülebilir (Terzi, 2012, s.82).

Günümüzde işletmelerin kaynak temin edebileceği en önemli kurumların başında bankaların geldiği daha önce belirtilmişti. Bu bağlamda işletmeler bankalara kredi temini amacıyla sık sık başvurmakta olup, bu başvurularında bankalarca işletmelerden finansal tabloları talep edilmektedir. Bankalar sağladıkları kredilerin karşılanabilirliği hususunda işletmelerin finansal durumu, finansal performansı ve nakit akışları hakkında bir değerlendirme yapma durumunda kalmaktadır. Söz konusu değerlendirmede temel alınan bilgi kaynakları finansal tablolar olmaktadır. Dolayısıyla işletmelerce bankalara sunulan finansal tablolarda yer alan bilgilerin eksiksiz, yansız, doğru, tutarlı, karşılaştırılabilir ve zamanlı olması kısacası bankaların bilgi ihtiyacını karşılayacak nitelikte olması ve gerçeğe uygun bir şekilde sunulmuş olması hayati bir öneme sahiptir. Ancak günümüzde işletmelerin, kredi alabilme adına bankalara verdikleri finansal tablolarda yer alan bilgileri bilinçli ve kasıtlı bir şekilde değiştirme veya işletme açısından olumsuz olarak değerlendirilebilecek önemli bilgilere finansal tablolarda hiç yer vermeme yoluna gittikleri sık karşılaşılan bir durumdur. Böylesine bir ortamda bankalarda çalışan kredi yetkililerinin kredi temin edebilme amacıyla işletmelerce kurumlarına sunulan finansal tabloların manipülatif uygulamalar içerip içermediklerine ilişkin hızlı ve etkin bir değerlendirme yapmaları gerektiği ifade edilebilir. Her ne kadar finansal tablolarda yapılan hileleri ve kasıtlı yönlendirmeleri ortaya çıkarmada yararlanılabilecek birkaç yöntem söz konusu olsa da banka kredi yetkililerinin bu yöntemlerden gerek zaman kısıtı gerekse de bilgi eksikliği nedeniyle yeterince yararlanma imkânına sahip olmadıkları ileri sürülebilir. O halde gelinen noktada bankalarda çalışan kredi yetkililerinin kredi talebinde bulunan işletmelerce sunulan finansal tablolarda yer alan unsurlardan hangilerinin

manipülasyon uygulamalarına daha yatkın olduğu, hangi finansal tablo kalemlerinin kredi değerliliği bağlamında çok önemli kabul edilebileceği ve bir bütün olarak kredi yetkililerinin işletmelerinin finansal tablolarında yer alabilecek mevcut ve potansiyel manipülatif uygulamalar hususunda nasıl bir düşünce yapısına sahip olduklarının ortaya konulmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

3. LİTERATÜR İNCELEMESİ

Muhasebe alanındaki manipülasyon uygulamalarına ilişkin literatür incelendiğinde; çalışmaların finansal bilgi manipülasyonları, finansal tablo manipülasyonları, bilanço makyajlama, yaratıcı muhasebe uygulamaları gibi başlıklar altında toplandığı görülmektedir. Bu alanda yapılmış çalışmaların bazıları aşağıda özetlenmiştir.

Küçükkocaoğlu, Benli ve Küçüksözen (1997) çalışmalarında, finansal bilgi manipülasyonunun tespitinde kullanılan tahakkuk esaslı modellerin tarihsel gelişimini ve ardından ortaya çıkan diğer alternatif metodolojileri tanıtmışlardır. Çalışmada aynı zamanda, finansal sıkıntıda bulunan firmaları tespit için kullanılan Yapay Sinir Ağı Modeli'nin finansal bilgi manipülasyonunun tespitine nasıl bir katkı sağlayacağı da tartışılmıştır. Çalışma neticesinde yapay sinir ağının kullanımına dayanan modelin İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda (İMKB) yer alan şirketlerin finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarını tespit etmek bakımından diğer modellerin bulgularıyla karşılaştırıldığında daha iyi sonuçlar ürettiği gözlenmektedir.

Küçükkocaoğlu ve Küçüksözen (2005) çalışmalarında, hisse senetleri İMKB'de işlem gören imalat sanayi şirketlerinin finansal tablolarını analiz etmek suretiyle, gerçeğe aykırı finansal tabloları ortaya çıkarmaya yarayacak bir model geliştirmeyi hedeflemişlerdir. Bu kapsamda, 2001 yılı finansal tablolarında gerçeğe aykırı finansal bilgi bulunan, dolayısıyla Sermaye Piyasası Kurulu tarafından finansal tablolarında düzeltme yaptırılan 23 şirket finansal bilgi manipülatörü şirket olarak, yine finansal bilgi manipülasyonu yaptığına dair bilgi ya da bulguya rastlanmayan 99 şirket de kontrol şirketi olarak seçilmiştir. Çok boyutlu logit modelinin kullanıldığı bu çalışmada 12 adet finansal değişken gerçeğe aykırı finansal tabloların tespiti açısından potansiyel tahmin edici olarak belirlenmiştir. Çalışma sonuçlarına göre, net karın toplam aktife oranı ve toplam finansman giderlerinin toplam faaliyet giderlerine oranının, Türkiye'de Gerçeğe Aykırı Finansal Tabloları ortaya çıkarmaya yarayan değişkenler olduğu tespit edilmiştir.

Çorbacı ve Doğan (2010) çalışmalarında, bilanço makyajlama yöntemlerinin neler olduğunu araştırarak İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında işlem gören şirketlerin uygulamış olduğu bu yöntemleri örnek firmalar üzerinde

göstermeyi amaçlamışlardır. Çalışmada Türkiye’de 2008 yılında SPK tarafından yapılan denetim ve incelemeler sonucunda ortaya çıkartılan ve bilançolarında gerçeğe aykırı beyanda bulunan 20 şirket bilançolarında kullanmış oldukları yöntemler açısından analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda inceleme kapsamındaki 20 şirketten 7 (%35) şirketin, örtülü kar aktarımı olarak ifade edilen; grup şirketlerine veya şirket ortaklarına emsallerine nazaran daha düşük faiz oranı üzerinden şirket kaynaklarından fon kullanılması yöntemini uyguladığı belirlenmiştir. Diğer taraftan 20 şirketten 5 (%25) şirketin de alacaklar kalemiyle ilgili makyajlama yöntemine başvurduğu tespit edilmiştir.

Kılıç, Acar ve Coşkun (2014) çalışmalarında, Türkiye’ de faaliyet gösteren bankaların kazanç yönetimine ilişkin tekniklerden yararlanarak finansal bilgi manipülasyonu uygulayıp uygulamadıklarını özel Banka Modelini kullanarak incelemişlerdir. Çalışmadaki veriler 25 bankanın 2009-2013 yılları arasındaki 5 yıllık finansal tablolarından elde edilmiştir. Çalışmanın bulguları farklı yıllarda finansal bilgi manipülasyonun söz konusu olduğunu göstermektedir.

Dalnial, Kamaluddin, Sanusi ve Khairuddin (2014) çalışmalarında, hileli finansal raporlama yapan ve yapmayan işletmelerin finansal rasyoları arasında farklılıklar olup olmadığını ve finansal tablolardaki hileleri ortaya çıkarmada hangi rasyonun daha önemli olduğunu açıklamayı hedeflemişlerdir. Bu amaçla Malezya’da sermaye piyasasına kayıtlı 65 adet hileli finansal raporlama yapan şirketle 65 adet hileli finansal raporlama yapmayan şirketin 2000-2011 yılları arasındaki verileri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Çalışma neticesinde, hileli finansal raporlama yapan firmalarla yapmayan firmaların toplam borç-özsermaye oranı ve alacak devir hızı gibi finansal rasyolarında önemli farklılıklar olduğu tespit edilmiştir.

Demir ve Arslan (2015) çalışmalarında, banka ticari kredi yetkililerinin finansal tablo manipülasyon uygulamaları hakkındaki düşüncelerini ortaya koymak, finansal tablolardaki hangi unsurların manipülasyona daha yatkın olduğunu ve hangi hesapların işletmenin kredi değerliliğini olumlu etkilediğini tespit etmek amacıyla Sivas ilinde ankete dayalı bir çalışma yapmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, işletmenin kredi değerliliğinde, “satışlar”, “sermaye” ve “ticari borçlar” hesapları çok önemli; manipülasyona yatkınlık açısından “ortaklara borçlar” ve “ortaklardan alacaklar” hesaplarının çok yatkın hesaplar olduğu saptanmıştır.

Bezirci ve Karahan (2015) çalışmalarında, muhasebede yapılan hatalı veya kasıtlı kayıtların denetim sürecinde incelenerek tespit edilmeye çalışıldığından hareketle, piyasada hatalı veya kasıtlı yapılan muhasebe kayıtlarına örnekler verilerek bu manipülatif işlemlerin denetim sürecini

incelemişlerdir.

Prestij Danışmanlık tarafından yapılan çalışmada, bilanço makyajlama kavramına, tür ve yöntemlerine değinilerek bu işlemlerin yasal boyutu tartışılmıştır. Çalışmada ayrıca bankalarca uygulanan aktarma ve arındırma işlemleri detaylı bir şekilde incelenmiştir. Çalışma sonucunda piyasada faaliyet gösteren firmaların çoğunun yatırımcı, hissedar, kamu otoritesi ve kreditorler nezdindeki prestijlerini artırma amacıyla çeşitli yöntemler kullanarak bilanço makyajlama olarak ifade edilebilecek işlemler gerçekleştirmekte oldukları tespit edilmiştir (www.docplayer.biz.tr).

Fındık ve Öztürk (2016) çalışmalarında, BIST imalat sanayinde işlem gören şirketlerin finansal bilgi manipülasyonu uygulayıp uygulamadıklarını Beneish Modeli yardımıyla tespit etmeye çalışmışlardır. Anılan yazarlar ayrıca herhangi bir şirketin finansal bilgi manipülasyonu yapmış olma ihtimalinin hangi değişkenlerden kaynaklandığının lojistik regresyon kullanarak belirlenmesini amaçlamışlardır. Çalışmanın sonuçları finansal bilgi manipülasyonunun tahakkuk esasına dayalı uygulamalardan kaynaklandığı yönünde güçlü kanıtlar sunmaktadır.

Kızıl, Çelik, Akman ve Şener (2016) çalışmalarında, öncelikle manipülasyon, hile, muhasebe manipülasyonu ve yaratıcı muhasebe hileleri gibi kavramlara değinerek muhasebe hileleri ile finansal bilgilerin manipülasyonu türleri ve yöntemlerine ilişkin açıklamalara yer vermişlerdir. Sonra Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ve İç Denetçi meslek mensuplarına yaratıcı muhasebe hileleri ve finansal bilgilerin manipülasyonu konularını kapsayan mülakat soruları yönelmişlerdir. Çalışma neticesinde muhasebe manipülasyonunun sebepleri olarak iç kontrol sistemlerinin yetersizliği, bağımsız denetim ekibinin yetersizliği, yöneticilerin çıkarları, zayıf bir yönetim yapısının olması, muhasebe meslek mensuplarının kişisel beklentileri, kariyer ve maddi kaygılarının yanında yeterli mesleki bilgi ve birikime sahip olmamaları, işletmelerin mali kaynak bulma kaygısı gibi bulgulara ulaşılmıştır.

Fettahoğlu ve Kargacı (2016) çalışmalarında, finansal tablolarda bilgi manipülasyonu yapıp yapılmaması ile finansal değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin var olup olmadığını, bilgi manipülasyonu yapılan finansal tablolar ile bilgi manipülasyonu yapılmayan finansal tabloların karakteristiklerinin, belli ortak noktalarının ya da farklılıkların olup olmadığını belirlemeyi amaçlamışlardır. Bunu amaca ulaşmak için regresyon ve ayırma analizleri SPSS paket programı ile uygulanmıştır. Borsa İstanbul (BIST)'da Yakın İzleme Pazarı (Gözaltı Pazarı)'nda yer alan işletmelerin finansal tabloları ile Kurumsal Yönetim Endeksi'nde yer alan işletmelerin finansal tabloları karşılaştırılmıştır. Çalışmada, BIST Yakın İzleme Pazarı'nda yer alan finansal kurum ve üretim

işletmesi olmayan holdingler kapsam dışı bırakılmış olup 2013-2015 yılları boyunca tüm finansal tablo ve verilerine ulaşılabilen 14 tane işletmenin verileri, analiz kapsamında değerlendirilmiştir. Benzer şekilde BIST Kurumsal Yönetim Endeksi'nde yer alan finansal kurum ve üretim işletmesi olmayan holdingler kapsam dışında bırakılmış olup toplam 15 tane işletmenin verileri analiz kapsamında değerlendirilmiştir. Çalışma neticesinde, finansal bilgi manipülasyonu yapan işletmelerin net kâr marjı ve net işletme sermayelerine ilişkin ortalamalarının negatif olduğu; borçlanma derecesi ve kaldıraç oranlarının da finansal bilgi manipülasyonu yapılmayan işletmelerden daha fazla olduğu ve finansal bilgi manipülasyonu yapmayan işletmelerin “Varlık devir hızı” ile “Brüt kâr/Toplam varlık” oranı ortalamalarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Çalışmada sonucunda ayrıca finansal tablolarda bilgi manipülasyonu yapan ve yapmayan işletmeleri birbirinden ayıran değişkenler önem sırasına göre “Varlık devir hızı”, “Kaldıraç oranı” ve “Brüt kâr/Toplam varlık” oranı şeklinde belirlenmiştir.

Eralp (2017) çalışmasında halka açılan şirketlerin Beneish modeli kapsamında yaratıcı muhasebe uygulayıp uygulamadıkları tespit etmeyi amaçlamıştır. Bu amaca ulaşmak için araştırma kapsamında şirketlerin 2010, 2011, 2012 ve 2013 dönemi yıllık finansal tabloları kullanılmıştır. Çalışmada Beneish modeli kapsamında belirlenen finansal oranlara ek olarak dört tane daha bağımsız değişken model kapsamına alınmıştır. Çalışma neticesinde esas faaliyet dışı finansal gelirlerin satışlara oranı endeksi ile borçlanma yapısındaki değişim endeksi bağımsız değişkenlerinin yaratıcı muhasebe uygulanıp uygulanmadığı konusunda gösterge teşkil edebilecekleri sonucuna ulaşılmıştır.

Durmuş (2017) çalışmasında, yaratıcı muhasebenin sınırlarını belirlemeyi amaçlamış olup, finansal tablolara ilişkin yasal çerçevedeki esneklik, eksiklik, boşluk, belirsizlik, çelişki ve benzer durumlardan yararlanmak suretiyle yapılan manipülasyonların yaratıcı muhasebenin konusunu oluşturduğunu belirtmiştir. Anılan yazar çalışmasında ayrıca küresel piyasaların gelişmesi, finansman ihtiyacı ve özellikle finansal krizlerin günümüzde yaratıcı muhasebe uygulamalarının yaygınlaşmasına neden olduğu tespitine ulaşmıştır.

Hasan, Omar, Barnes ve Handley-Schachler (2017) çalışmalarında sermaye piyasasına kayıtlı şirketlerin finansal tablolarındaki manipülasyonları tespit etmek, ilgili tablolardaki manipülasyon düzeyini ölçmek, ülkeler arasında finansal tablo manipülasyonu düzeylerindeki farklılıkları belirlemek ve finansal tablo manipülasyonunda kullanılan teknikleri açıklamayı amaçlamışlardır. Bu amaçla Asya Kıtadaki Japonya, Malezya, Endonezya, Tayland ve Çin'de borsaya kayıtlı şirketlerin 2010-2013 yılları arasındaki verileri uyarlanmış finansal oranlar yardımıyla incelenmiştir. Çalışma neticesinde, incelenen ülkelerdeki borsaya kayıtlı şirketlerin % 34'ünün finansal tablolarında

manipülasyon uygulamalarına yer verdiği, sözkonusu 5 ülke için finansal tablolara ilişkin ortalama manipülasyon düzeyinin % 72 olduğu, incelenen ülkeler arasında finansal tablolarla ilgili ortalama manipülasyon düzeyinin istatistiksel olarak önemli düzeyde farklılaştığı ve finansal tablo manipülasyonları bağlamında en sık kullanılan tekniklerin amortismanlar, tahakkuklar ve kredili satışlarla ilgili olduğu tespit edilmiştir.

Jan (2018) çalışmasında, sermaye piyasaları ile firmaların sürdürülebilir kalkınmasına katkı sağlamaya yönelik olarak işletmelerin finansal tablolarındaki hilelerin tespitine yönelik etkin ve kullanılabilir bir model oluşturmayı amaçlamıştır. Çalışmada veriler Tayvan borsasına kayıtlı 160 şirketin (bu şirketlerin 40 tanesi hileli finansal raporlama yapmış şirketlerdir) 2004-2014 yılları arasındaki mali tablolarından elde edilmiştir. Anılan amaca ulaşabilme adına çoklu veri madenciliği tekniklerinden yararlanılmış olup çalışma neticesinde yapay sinir ağları ile karar ağacı modellerinin firmaların finansal tablolarındaki hilelerin tespitinde % 90,83'lük doğrulukta sonuçlar verdiği tespit edilmiştir.

Yukarıda verilen özet literatür incelendiğinde çalışmaların daha çok teorik olduğu, uygulamalı çalışmaların ise sermaye piyasasında faaliyet gösteren işletmeler üzerinde yoğunlaştığı ifade edilebilir (Demir & Arslan, 2015, s.48). Ayrıca bankaların karşı karşıya kaldığı finansal tablo manipülasyonlarıyla ilgili yeterince çalışma yapılmadığı görülmektedir. Bu bağlamda çalışmada mevcut literatürden farklı olarak nispeten farklı sektörlerin geliştiği iki farklı il merkezindeki bankalarda görev yapan ticari kredi yetkililerinin finansal tablo manipülasyonlarına ilişkin görüşlerinin farklılaşmış farklılaşmadığını belirlenmesi hedeflenmiştir.

4. ARAŞTIRMA

4.1. Araştırmanın Amacı

Çalışmanın temel amacı, Trabzon ve Rize il merkezlerinde faaliyet gösteren bankaların ticari kredi yetkililerinin finansal tablo manipülasyonlarına yönelik bakış açılarını ortaya koymaktır. Bu temel amacın yanında ilgili ticari kredi yetkililerinin finansal tablo kalemlerinin firmaların kredi değerliliğindeki önemi ve finansal tablo manipülasyonlarına yatkınlığı hususundaki görüşlerinin de belirlenmesi hedeflenmektedir.

4.2. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Çalışma Trabzon ve Rize il merkezlerinde ticari ve katılım bankalarında görev yapan ticari kredi yetkililerini kapsamaktadır. Araştırmanın ana kütleliğini yaklaşık olarak 252 ticari kredi yetkilisi oluşturmaktadır. Araştırmada örneklemi belirlemek için kolayda örnekleme yöntemi uygulanmıştır. Buna

göre; 47 katılımcı Rize il merkezinden ve 72 katılımcı Trabzon il merkezinden olmak üzere toplam 119 kişi araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Verilerin elde edilmesi için örnekleme oluşturan ticari kredi yetkililerine yüz yüze görüşme yöntemi ile anket uygulanmıştır. Söz konusu çalışmada veri toplama aracı olarak Demir & Aslan (2015) tarafından geliştirilmiş, geçerlilik ve güvenilirliği test edilmiş ölçekten yararlanılmıştır¹.

Anket formunun birinci bölümünde katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin sorulara yer verilmiştir. İkinci bölümde, “Bazı Kalemlerin Kredi Değerliliğinde Önem Dereceleri”, üçüncü bölümde “Finansal Tablo Manipülasyonlarına Yönelik Düşünceler” ve dördüncü bölümde ise “Bazı Kalemlerin Finansal Tablo Manipülasyonlarına Yatıklılık Derecesi” ölçekleri kullanılmıştır.

Anket verilerinin analizinde ise SPSS istatistiksel paket programından yararlanılmış olup sonuçlar normal dağılımı sağlamadığı için parametrik olmayan hipotez testlerinden Mann Whitney U ve Kruskal Wallis H testleri kullanılmıştır.

4.3. Araştırmanın Güvenilirlik Analizi

Araştırma anketinin ikinci bölümünde yer alan, “Bazı Kalemlerin Kredi Değerliliğinde Önem Dereceleri” ölçeğine ilişkin 16 soru, üçüncü bölümünde yer alan “Finansal Tablo Manipülasyonlarına Yönelik Düşünceler” ölçeğine ilişkin 19 soru ve dördüncü bölümünde yer alan “Bazı Kalemlerin Finansal Tablo Manipülasyonlarına Yatıklılık Derecesi” ölçeğine ilişkin 16 soru olmak üzere toplam 51 sorunun güvenilirliğini ölçmek için Cronbach’s Alpha Güvenilirlik Katsayısı Yöntemi uygulanmıştır. Cronbach’s Alpha Güvenilirlik Katsayısına yönelik sonuç Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Güvenilirlik Analizi

Cronbach's Alpha	N of Items
,824	51

Tablo 1’de görüldüğü üzere; Cronbach’s Alpha Güvenilirlik Katsayısı 0,824 olarak hesaplanmıştır. Alpha katsayısı $0,80 \leq \alpha < 1,00$ ölçümlendiğinden ilgili ölçeğin yüksek derecede güvenilirliğe sahip olduğu ileri sürülebilir (Kayış, 2006, s.405).

¹ İlgili ölçeğin bu çalışmada kullanılması için Doç. Dr. Mehmet Demir’den izin alınmıştır.

4.4. Araştırmanın Bulguları

Çalışmanın bu kısmında katılımcıların demografik özelliklerine, araştırmaya katılım düzeylerinin değerlendirilmesine ve demografik değişkenler bağlamında finansal tablo manipülasyonlarına yönelik düşüncelerin analizine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

4.4.1. Araştırmaya Katılanların Demografik Özelliklerinin Değerlendirilmesi

Ticari kredi yetkililerinin demografik özellikleri; çalışılan il, yaş, cinsiyet, eğitim durumu, mesleki deneyim, çalışılan kurumun sahiplik durumu ve çalışılan kurumun türü değişkenleri açısından incelenmiştir. Araştırmaya katılan 119 kişinin demografik özelliklerine yönelik frekans ve yüzdelik dağılımları Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Araştırma Örnekleminin Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans Dağılımı

ÇALIŞILAN İL	Frekans	Yüzde	CİNSİYET	Frekans	Yüzde
Rize	47	39,5	Kadın	26	21,8
Trabzon	72	60,5	Erkek	93	78,2
TOPLAM	119	100,0	TOPLAM	119	100,0
YAŞ	Frekans	Yüzde	EĞİTİM DURUMU	Frekans	Yüzde
25–34 arası	66	55,5	Lise	3	2,5
35–44 arası	45	37,8	Önlisans	8	6,7
45–54 arası	2	1,7	Lisans	93	78,2
55–64 arası	3	2,5	Yüksek Lisans	15	12,6
65 ve üstü	3	2,5	Doktora	-	-
TOPLAM	119	100,0	TOPLAM	119	100,0
MESLEKİ DENEYİM	Frekans	Yüzde	ÇALIŞILAN KURUMUN SAHİPLİK DURUMU	Frekans	Yüzde
1–5 yıl	17	14,3	Kamu Bankası	41	34,5
6–9 yıl	44	37,0	Özel Banka	68	57,1
10–15 yıl	48	40,3	Kamu/Özel (Karma) Banka	10	8,4

16-19 yıl	7	5,9	TOPLAM	119	100,0
20 yıl ve üzeri	3	2,5			
TOPLAM	119	100,0	ÇALIŞILAN KURUMUN TÜRÜ	Frekans	Yüzde
			Ticaret Bankası	97	81,5
			Katılım Bankası	22	18,5
			TOPLAM	119	100,0

Tablo 2’de görüldüğü üzere, ticari kredi yetkilileri çalışılan il bazında değerlendirildiğinde, toplam 119 katılımcının 47’sinin (%39,5) Rize il merkezinde, 72’sinin (%60,5) Trabzon il merkezinde çalıştığı görülmektedir. Katılımcılar cinsiyete göre incelendiğinde 26’sının (%21,8) kadın, 93’ünün (%78,2) erkek olduğu görülmektedir. Yaş değişkeni açısından incelendiğinde, en fazla katılımcının 66 (%55,5) kişi ile 25-34 yaş arasında olduğu; en az katılımcının ise 2 (%1,7) kişi ile 45-54 yaş aralığında olduğu belirlenmiştir. Eğitim açısından inceleme yapıldığında, en fazla katılımcının 93 (%78,2) kişi ile lisans düzeyinde; en az katılımcının ise 3 (%2,5) kişi ile lise düzeyinde olduğu ve doktora mezunu katılımcı olmadığı tespit edilmiştir. Mesleki deneyim açısından incelendiğinde en fazla katılımcının 48 (%40,3) kişi ile 10-15 yıl arasında olduğu; en az katılımcının ise 3 (%2,5) kişi ile 20 yıl ve üzeri yılda olduğu görülmektedir. Çalışılan kurumun sahiplik durumu bakımından değerlendirildiğinde ise en fazla katılımcının 68 (%57,1) kişi ile özel bankada görev yapmakta olduğu; en az katılımcının ise 10 (%8,4) kişi ile kamu/özel (karma) bankada görev yapmakta olduğu bulunmuştur. Çalışılan kurumun türü açısından değerlendirildiğinde ise ticari kredi yetkililerinin 97’sinin (%81,5) ticari bankada, 22’sinin (%18,5) ise katılım bankasında görev yapmakta olduğu tespit edilmiştir.

4.4.2. Araştırma Katılımcılarının Katılım Düzeylerinin Değerlendirilmesi

Çalışmada ticari kredi yetkililerine uygulanan anket dört bölümden oluşmaktadır. Demografik özelliklere yönelik soruların yer aldığı ilk bölüm dışındaki bölümlerde sorular beşli likert ölçeği ile hazırlanmıştır. Bu bağlamda “Bazı Kalemlerin Kredi Değerliliğinde Önem Dereceleri” bölümü (1) Hiç Önemli Değil, (2) Önemli Değil, (3) Fikrim Yok, (4) Önemli, (5) Çok Önemli; “Finansal Tablo Manipülasyonlarına Yönelik Düşünceler” bölümü (1) Kesinlikle Yanlış, (2) Yanlış, (3) Kararsızım, (4) Doğru, (5) Kesinlikle Doğru ve “Bazı Kalemlerin Finansal Tablo Manipülasyonlarına Yatkınlık Derecesi” bölümü (1) Hiç Yatkın Değil, (2) Yatkın Değil, (3) Fikrim Yok, (4) Yatkın, (5)

Çok Yatkın seçeneklerinden oluşmaktadır. Söz konusu bölümlerde yer alan sorulara ilişkin ticari kredi yetkililerinin katılım düzeylerinin sınıflandırma açısından ortalamalarına yönelik kullanılan değer aralıkları Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Katılım Düzeylerinin Değer Aralıkları

Katılım Düzeyi	Puan Değeri	Değer Aralıkları
Çok Önemli	5	4,00-5,00
Kesinlikle Doğru		
Çok Yatkın		
Önemli	4	3,00-4,00
Doğru		
Yatkın		
Fikrim Yok	3	2,00-3,00
Kararsızım		
Önemli Değil	2	1,00-2,00
Yanlış		
Yatkın Değil		
Hiç Önemli Değil	1	0-1,00
Kesinlikle Yanlış		
Hiç Yatkın Değil		

Tablo 3'te görüldüğü üzere, ticari kredi yetkililerinin verdikleri cevapların ortalaması 4,00-5,00 arasındaysa Çok Önemli, Kesinlikle Doğru veya Çok Yatkın; 0-1,00 arasında ise Hiç Önemli Değil, Kesinlikle Yanlış veya Hiç Yatkın Değil şeklinde sınıflandırılmıştır.

4.4.2.1. Bazı Kalemlerin Kredi Değerliliğinde Önem Dereceleri

Ticari kredi yetkililerinin bazı finansal tablo kalemlerinin firmaların kredi değerliliğinde önem derecelerini belirlemeye yönelik anket sorularına verdikleri cevapların aritmetik ortalama, standart sapma ve katılım düzeylerine ilişkin sonuçları Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Bazı Kalemlerin Kredi Değerliliğinde Önem Derecelerine İlişkin İstatistikî Sonuçlar

Kalemler	n	\bar{x}	Standart Sapma	Katılım Düzeyi
Mali Borçlar	119	4,66	0,71	Çok Önemli
Sermaye	119	4,66	0,62	Çok Önemli
Ticari Borçlar	119	4,63	0,67	Çok Önemli
Satışlar	119	4,58	0,60	Çok Önemli
Ticari Alacaklar	119	4,57	0,51	Çok Önemli

Dönem Kârı	119	4,51	0,59	Çok Önemli
Hazır Değerler	119	4,39	0,64	Çok Önemli
Stoklar	119	4,36	0,56	Çok Önemli
Maddi Duran Varlıklar	119	4,18	0,73	Çok Önemli
Gider Kalemleri	119	4,12	0,79	Çok Önemli
Ortaklara Borçlar	119	4,04	0,81	Çok Önemli
Ortaklardan Alacaklar	119	3,99	0,82	Önemli
Avanslar (Alınan / Verilen)	119	3,93	0,82	Önemli
Yedekler	119	3,71	0,97	Önemli
Birikmiş Amortismanlar	119	3,60	0,99	Önemli
Ödenecek Vergi ve Fonlar	119	3,40	1,03	Önemli
Ortalama Katılım Düzeyi	119	4,20	0,74	Çok Önemli

Tablo 4' te görüldüğü üzere, bazı finansal tablo kalemlerin firmaların kredi değerliliğinde önem derecelerine ilişkin istatistiki sonuçlarda ticari kredi yetkililerinin katılım düzeylerinin Çok Önemli ve Önemli ifadelerinden oluştuğu; Fikrim Yok, Önemli Değil ve Hiç Önemli Değil ifadelerinin ise kullanılmadığı görülmektedir. Sonuçlar incelendiğinde, en fazla aritmetik ortalaması olan Mali Borçlar ($\bar{x}=4,66$) ve Sermaye ($\bar{x}=4,66$) kalemlerinin kredi değerliliğinde Çok Önemli katılım düzeyinde; en az aritmetik ortalaması olan Ödenecek Vergi ve Fonlar ($\bar{x}=3,40$) kalemlerinin ise kredi değerliliğinde Önemli katılım düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca ticari kredi yetkililerinin finansal tablo kalemlerinin kredi değerliliğinde önem derecelerine ilişkin görüşlerinin genel aritmetik ortalamasının 4,20 olduğu görülmektedir. Söz konusu sonuç 4,00-5,00 arasında olduğundan genel olarak ölçüğe ilişkin ortalama katılım düzeyinin “Çok Önemli” olduğu ifade edilebilir.

4.4.2.2. Finansal Tablo Manipülasyonlarına Yönelik Düşünceler

Ticari kredi yetkililerinin finansal tablo manipülasyonlarına yönelik düşüncelerini belirlemeye yönelik anket sorularına verdikleri cevapların aritmetik ortalama, standart sapma ve katılım düzeylerine ilişkin sonuçları Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Finansal Tablo Manipülasyonlarına Yönelik Düşüncelere İlişkin İstatistiki Sonuçlar

İfadeler	n	\bar{x}	Standart Sapma	Katılım Düzeyi
Kredi yetkilisi, kredi talebini değerlendirirken sadece mali tabloları değil, istihbari bilgileri de göz önünde bulundurmalıdır.	119	4,62	0,74	Kesinlikle Doğru
Kredi talebinin değerlendirilmesinde işletmenin nicel olmayan faktörleri (işletmenin yaşı sahibinin piyasadaki itibarı vb.)de etkilidir.	119	4,40	0,86	Kesinlikle Doğru
Kredi yetkilisi, saptamış olduğu finansal tablo manipülasyonlarının düzeltilmesini muhasebeciden istemelidir.	119	4,18	1,01	Kesinlikle Doğru

Sektör ortalamaları, manipülasyon uygulamalarını tespitite önemlidir.	119	4,00	0,63	Kesinlikle Doğru
Ara dönem finansal tablolarında manipülasyon uygulamaları daha yaygındır.	119	3,85	0,95	Doğru
Kredi geri dönülebilirliği sıkı bir uygulama ve denetime tabi olduğu için manipülasyon yapılmış mali tablolar elimine edilmektedir.	119	3,73	0,84	Doğru
Kredi yetkililerinin, finansal tabloların gerçeği yansıtmadığı yönünde önyargıları vardır.	119	3,62	1,02	Doğru
Finansal krizlerin yaşanmasında finansal tablo manipülasyon uygulamaları büyük oranda etkilidir.	119	3,41	0,98	Doğru
Kredi talebinde bulunan işletmenin finansal tablolarının kredi alımına uygun hale getirildiğini (manipüle edildiğini) düşünmekteyim.	119	3,35	0,99	Doğru
İşletme yöneticileri (sahipleri) finansal tablo manipülasyonu konusunda muhasebeciye baskı yapmaktadır.	119	3,28	0,88	Doğru
Muhasebeciler, işletmenin gelirini yüksek gösterme yönlü manipülatif uygulamalar yapmaktadır.	119	3,15	0,89	Doğru
Muhasebecilerin mesleki etik kurallarına uymadıklarını düşünüyorum.	119	3,06	0,91	Doğru
Bazı kredi yetkilileri, finansal tabloları manipülasyona tabi olsa bile, performanslarını yüksek göstermek için kredi kullandırma yönlü davranmaktadırlar.	119	2,85	1,14	Kararsızım
Bazı kredi yetkilileri, kredi talep eden işletmenin mali tablolarının kredibilitesinin uygun hale getirilmesini istemektedir.	119	2,75	1,04	Kararsızım
Kredi talep eden işletmenin kredi yetkilileriyle olan arkadaşlık, akrabalık vb. yakınlık bağı, manipülatif uygulamanın görülmemesine yol açarak kredi talebini olumlu etkiler.	119	2,47	1,11	Kararsızım
Kredi talep eden işletmelerin teminatları yüksek ise finansal tablo manipülasyonları görmezden gelinmektedir.	119	2,25	1,06	Kararsızım
Bazı kredi yetkilileri, kredi talep eden mükelleflerini kendilerine yönlendirmeleri için muhasebecilere komisyon teklif etmektedir.	119	1,92	0,92	Yanlış
Muhasebeciler arasında kredi talebi ile yönlendirdikleri mükellefleri için bankadan komisyon isteyenler vardır.	119	1,90	0,90	Yanlış
Kredi yetkililerince, teminatın yüksekliğinden dolayı görmezden gelinen manipülatif uygulamalar, bankanın denetim mekanizmasınca da dikkate alınmamaktadır.	119	1,79	0,88	Yanlış
Ortalama Katılım Düzeyi	119	3,18	0,93	Doğru

Tablo 5' te görüldüğü üzere, finansal tablo manipülasyonlarına yönelik düşüncelere ilişkin istatistiki sonuçlarda ticari kredi yetkililerinin katılım düzeylerinin Yanlış, Kararsızım, Doğru ve Kesinlikle Doğru ifadelerinden oluştuğu; Kesinlikle Yanlış ifadesinin ise kullanılmadığı görülmektedir. Sonuçlar incelendiğinde, en fazla aritmetik ortalaması olan "Kredi yetkilisi, kredi talebini değerlendirirken sadece mali tabloları değil, istihbari bilgileri de göz önünde bulundurmalıdır" ($\bar{x}=4,62$) ifadesinin finansal tablo manipülasyonlarına yönelik düşüncelerde Kesinlikle Doğru katılım düzeyinde; en az aritmetik ortalaması olan "Kredi yetkililerince, teminatın yüksekliğinden dolayı görmezden gelinen manipülatif uygulamalar, bankanın denetim

mekanizmasınca da dikkate alınmamaktadır” ($\bar{x}=1,79$) ifadesinin finansal tablo manipülasyonlarına yönelik düşüncelerde Yanlış katılım düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca ticari kredi yetkililerinin finansal tablo manipülasyonlarına yönelik düşüncelerine ilişkin görüşlerinin genel aritmetik ortalamasının 3,18 olduğu görülmektedir. Söz konusu sonuç 3,00-4,00 arasında olduğundan genel olarak ölçüğe ilişkin ortalama katılım düzeyinin “Doğru” olduğu ifade edilebilir.

4.4.2.3. Bazı Kalemlerin Finansal Tablo Manipülasyonlarına Yatkinlik Derecesi

Ticari kredi yetkililerinin bazı kalemlerin finansal tablo manipülasyonlarına yatkinlik derecesini belirlemeye yönelik anket sorularına verdikleri cevapların aritmetik ortalama, standart sapma ve katılım düzeylerine ilişkin sonuçları Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6. Bazı Kalemlerin Finansal Tablo Manipülasyonlarına Yatkinlik Derecesine İlişkin İstatistikî Sonuçlar

Kalemler	n	\bar{x}	Standart Sapma	Katılım Düzeyi
Ortaklardan Alacaklar	119	4,15	0,88	Çok Yatkin
Ortaklara Borçlar	119	4,10	0,95	Çok Yatkin
Stoklar	119	4,09	0,97	Çok Yatkin
Ticari Alacaklar	119	3,93	0,88	Yatkin
Ticari Borçlar	119	3,87	1,02	Yatkin
Hazır Değerler	119	3,70	1,00	Yatkin
Avanslar (Alınan / Verilen)	119	3,51	1,00	Yatkin
Gider Kalemleri	119	3,47	1,13	Yatkin
Mali Borçlar	119	3,46	1,24	Yatkin
Dönem Karı	119	3,34	1,17	Yatkin
Satışlar	119	3,34	1,18	Yatkin
Maddi Duran Varlıklar	119	2,72	1,08	Fikrim Yok
Yedekler	119	2,70	1,13	Fikrim Yok
Birikmiş Amortismanlar	119	2,61	1,00	Fikrim Yok
Sermaye	119	2,53	1,22	Fikrim Yok
Ödenecek Vergi ve Fonlar	119	2,36	1,07	Fikrim Yok
Ortalama Katılım Düzeyi	119	3,36	1,05	Yatkin

Tablo 6’ da görüldüğü üzere, bazı kalemlerin finansal tablo manipülasyonlarına yatkinlik derecelerine ilişkin istatistikî sonuçlarda ticari kredi yetkililerinin katılım düzeylerinin Fikrim Yok, Yatkin, Çok Yatkin ifadelerinden oluştuğu; Hiç Yatkin Değil ve Yatkin Değil ifadelerinin ise kullanılmadığı görülmektedir.

Sonuçlar incelendiğinde, en fazla aritmetik ortalaması olan Ortaklardan Alacaklar ($\bar{x}=4,15$) kaleminin finansal tablo manipülasyonlarına yatkinlik

bağlamında Çok Yatkın katılım düzeyinde; en az aritmetik ortalaması olan Ödenecek Vergi ve Fonlar ($\bar{X}=2,36$) kaleminin ise finansal tablo manipülasyonlarına yatkınlık bağlamında Fikrim Yok katılım düzeyinde olduğu tespit edilmiştir.

Ayrıca ticari kredi yetkililerinin bazı kalemlerin finansal tablo manipülasyonlarına yatkınlık derecelerine ilişkin görüşlerinin genel aritmetik ortalamasının 3,36 olduğu görülmektedir. Söz konusu sonuç 3,00-4,00 arasında olduğundan genel olarak ölçeğe ilişkin ortalama katılım düzeyinin “Yatkın” olduğu ifade edilebilir.

4.4.3. Demografik Değişkenler Açısından Anlamlı Farklılığa Yönelik Analizlere İlişkin Bulgular

Trabzon ve Rize il merkezlerinde faaliyet gösteren banka ticari kredi yetkililerinin finansal tablo manipülasyonlarına yönelik düşüncelerinin neler olduğu, finansal tablo kalemlerinden hangilerinin firma kredi değerliliğinde önemli olduğu ve hangi kalemlerin finansal tablo manipülasyonlarına yatkın olduğunu belirlemek için anketten elde edilen veriler bazı değişkenlerine göre çeşitli testlerle analize tabi tutulmuştur.

Bu bağlamda çalışılan il, cinsiyet ve çalışılan kurumun türü değişkenleri Mann Whitney U testi ile; yaş, eğitim durumu, mesleki deneyim ve çalışılan kurumun sahiplik durumu değişkenleri Kruskal Wallis H testi ile analiz edilmiştir.

Mann Whitney U ve Kruskal Wallis H testlerinden elde edilen anlamlılık (significance) düzeyine (p-değerine) göre yukarıda belirtilen değişkenler açısından bankaların ticari kredi yetkililerinin görüşlerinin anlamlı farklılık gösterip göstermediği 0,05 anlamlılık düzeyinde incelenmiştir.

Analiz sonucu p-değeri < 0,05 olması durumunda finansal tablo kalemlerinin kredi değerliliğinde önem derecelerinin, ticari kredi yetkililerinin finansal tablo manipülasyonlarına yönelik düşüncelerin ve finansal tablo kalemlerinin finansal tablo manipülasyonlarına yatkınlık düzeylerinin ilgili değişkene göre anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılabilir.

4.4.3.1. Çalışılan İl Değişkenine İlişkin Bulgular

Bankaların ticari kredi yetkililerinin finansal tablo manipülasyonlarına yönelik düşünceleri, bazı finansal tablo kalemlerinin firmaların kredi değerliliğindeki önem dereceleri ve ilgili kalemlerin finansal tablo manipülasyonlarına yatkınlık düzeylerinin çalışılan il değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan Mann Whitney U testi sonuçları Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7. Çalışılan İl Değişkenine Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları

	İfadeler	Çalışılan İl	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p-değeri
Bazı Kalemlerin Kredi Değerliliğinde Önem Dereceleri	Ortaklardan Alacaklar	Rize Trabzon	47 72	51,67 65,44	2428,50 4711,50	1300,500	0,014
	Ortaklara Borçlar	Rize Trabzon	47 72	51,13 65,79	2403,00 4737,00	1275,000	0,009
Finansal Tablo Manipülasyonlarına Yönelik Düşünceler	Kredi talep eden işletmenin kredi yetkilileriyle olan arkadaşlık, akrabalık vb. yakınlık bağı, manipülatif uygulamanın görülmemesine yol açarak kredi talebini olumlu etkiler.	Rize Trabzon	47 72	69,47 53,82	3265,00 3875,00	1247,000	0,012
	Kredi yetkililerince, teminatın yüksekliğinden dolayı görmezden gelinen manipülatif uygulamalar, bankanın denetim mekanizmasınca da dikkate alınmamaktadır.	Rize Trabzon	47 72	68,17 54,67	3204,00 3936,00	1308,000	0,023
	Bazı kredi yetkilileri, kredi talep eden işletmenin mali tablolarının kredibilitesinin uygun hale getirilmesini istemektedir.	Rize Trabzon	47 72	67,40 55,17	3168,00 3972,00	1344,000	0,048

Tablo 7’ de görüldüğü üzere, finansal tablo kalemlerinin firmaların kredi değerliliğinde önem dereceleri bağlamında Ortaklardan Alacaklar ve Ortaklara Borçlar kalemlerinde; finansal tablo manipülasyonlarına yönelik düşünceler bağlamında ise “Kredi talep eden işletmenin kredi yetkilileriyle olan arkadaşlık, akrabalık vb. yakınlık bağı, manipülatif uygulamanın görülmemesine yol açarak kredi talebini olumlu etkiler”, “Kredi yetkililerince, teminatın yüksekliğinden dolayı görmezden gelinen manipülatif uygulamalar, bankanın denetim mekanizmasınca da dikkate alınmamaktadır” ve “Bazı kredi yetkilileri, kredi talep eden işletmenin mali tablolarının kredibilitesinin uygun hale getirilmesini istemektedir” ifadelerinde $p < 0,05$ hesaplandığından çalışılan il değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Söz konusu farklılığın nedenleri sıra ortalamalarından hareketle açıklanabilir. Sıra ortalamaları incelendiğinde, Trabzon ilinde çalışan ticari kredi yetkililerinin Rize ilinde çalışan meslektaşlarına göre bazı finansal tablo kalemlerinin firmaların kredi değerliliğindeki önem derecelerini daha yüksek algıladığı, finansal tablo manipülasyonlarına yönelik düşüncelerini ise daha düşük algıladığı görülmektedir. Bu farklılığın nedeninin Rize’de tarıma dayalı bir sektörel gelişme olmasına karşın Trabzon’da tarımın yanında hizmet ve nispeten sanayi sektörünün gelişmiş olmasından kaynaklandığı ileri sürülebilir.

4.4.3.2. Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bulgular

Bankaların ticari kredi yetkililerinin finansal tablo manipülasyonlarına yönelik düşünceleri, bazı finansal tablo kalemlerinin firmaların kredi değerliliğindeki önem dereceleri ve ilgili kalemlerin finansal tablo manipülasyonlarına yatkınlık düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan Mann Whitney U testi sonuçları Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8. Cinsiyet Değişkenine Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları

	İfadeler	Cinsiyet	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p-değeri
Bazı Kalemlerin Kredi Değerliliğinde Önem Dereceleri	Ticari Alacaklar	Kadın Erkek	26 93	71,38 56,82	1856,00 5284,00	913,000	0,026
	Ortaklardan Alacaklar	Kadın Erkek	26 93	72,54 56,49	1886,00 5254,00	883,000	0,016
	Birikmiş Amortismanlar	Kadın Erkek	26 93	74,58 55,92	1939,00 5201,00	830,000	0,005
	Ortaklara Borçlar	Kadın Erkek	26 93	74,23 56,02	1930,00 5210,00	839,000	0,006
	Ödenecek Vergi ve Fonlar	Kadın Erkek	26 93	78,12 54,94	2031,00 5109,00	738,000	0,001
	Sermaye	Kadın Erkek	26 93	69,62 57,31	1810,00 5330,00	959,000	0,041
Finansal Tablo Manipülasyonlarına Yönelik Düşünceler	Kredi talep eden işletmenin kredi yetkilileriyle olan arkadaşlık, akrabalık vb. yakınlık bağı, manipülatif uygulamanın görülmemesine yol açarak kredi talebini olumlu etkiler.	Kadın Erkek	26 93	47,23 63,57	1228,00 5912,00	877,000	0,027
	Kredi talep eden işletmelerin teminatları yüksek ise finansal tablo manipülasyonları görmezden gelinmektedir.	Kadın Erkek	26 93	47,00 63,63	1222,00 5918,00	871,000	0,022
	İşletme yöneticileri (sahipleri) finansal tablo manipülasyonu konusunda muhasebeciye baskı yapmaktadır.	Kadın Erkek	26 93	48,65 63,17	1265,00 5875,00	914,000	0,041

Tablo 8’de görüldüğü üzere, finansal tablo kalemlerinin firmaların kredi değerliliğinde önem dereceleri bağlamında Ticari Alacaklar, Ortaklardan Alacaklar, Birikmiş Amortismanlar, Ortaklara Borçlar, Ödenecek Vergi ve Fonlar ve Sermaye kalemlerinde; finansal tablo manipülasyonlarına yönelik

düşünceler bağlamında ise “Kredi talep eden işletmenin kredi yetkilileriyle olan arkadaşlık, akrabalık vb. yakınlık bağı, manipülatif uygulamanın görülmemesine yol açarak kredi talebini olumlu etkiler”, “Kredi talep eden işletmelerin teminatları yüksek ise finansal tablo manipülasyonları görmezden gelinmektedir” ve “İşletme yöneticileri (sahipleri) finansal tablo manipülasyonu konusunda muhasebeciye baskı yapmaktadır” ifadelerinde $p < 0,05$ hesaplandığından cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Söz konusu farklılığın nedenleri sıra ortalamalarından hareketle açıklanabilir. Sıra ortalamaları incelendiğinde, bankalarda görev yapan kadın ticari kredi yetkililerinin erkek meslektaşlarına göre bazı finansal tablo kalemlerinin firmaların kredi değerliliğindeki önem derecelerini daha yüksek algıladığı görülmektedir. Bu farklılığın nedeninin kadınların erkeklere göre ilke ve kurallara daha bağlı olmasından kaynaklandığı ileri sürülebilir.

4.4.3.3. Yaş Değişkenine İlişkin Bulgular

Bankaların ticari kredi yetkililerinin finansal tablo manipülasyonlarına yönelik düşünceleri, bazı finansal tablo kalemlerinin firmaların kredi değerliliğindeki önem dereceleri ve ilgili kalemlerin finansal tablo manipülasyonlarına yakınlık düzeylerinin yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9. Yaş Değişkenine Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

	İfadeler	Yaş	n	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p-değeri
Bazı Kalemlerin Kredi Değerliliğinde Önem Dereceleri	Ortaklara Borçlar	25–34 arası	66	67,27	4	11,382	0,023
		35–44 arası	45	52,51			
		45–54 arası	2	52,00			
		55–64 arası	3	54,00			
		65 ve üstü	3	23,83			
Finansal Tablo Manipülasyonlarına Yönelik Düşünceler	Kredi talebinin değerlendirilmesinde işletmenin nicel olmayan faktörleri (işletmenin yaşı sahibinin piyasadaki itibarı vb.)de etkilidir.	25–34 arası	66	65,23	4	10,033	0,040
		35–44 arası	45	51,22			
		45–54 arası	2	31,50			
		55–64 arası	3	68,50			
		65 ve üstü	3	87,00			
Finansal Tablo Manipülasyonlarına Yönelik Düşünceler	Sektör ortalamaları, manipülasyon uygulamalarını tespitite önemlidir.	25–34 arası	66	66,05	4	15,456	0,004
		35–44 arası	45	55,89			
		45–54 arası	2	10,50			
		55–64 arası	3	58,00			
		65 ve üstü	3	23,67			

Bazı Kalemlerin Finansal Tablo Manipülasyonlarına Yatkinlik Derecesi	Ticari Borçlar	25-34 arası	66	55,27	4	12,115	0,017
		35-44 arası	45	65,14			
		45-54 arası	2	17,00			
		55-64 arası	3	103,00			
		65 ve üstü	3	72,67			
	Ortaklara Borçlar	25-34 arası	66	64,12	4	10,686	0,030
		35-44 arası	45	51,44			
		45-54 arası	2	32,75			
		55-64 arası	3	96,00			
		65 ve üstü	3	79,83			

Tablo 9’ da görüldüğü üzere, finansal tablo kalemlerinin firmaların kredi değerliliğinde önem dereceleri bağlamında Ortaklara Borçlar kaleminde; finansal tablo manipülasyonlarına yönelik düşünceler bağlamında “Kredi talebinin değerlendirilmesinde işletmenin nicel olmayan faktörleri (işletmenin yaşı sahibinin piyasadaki itibarı vb.)de etkilidir” ve “Sektör ortalamaları, manipülasyon uygulamalarını tespitinde önemlidir” ifadelerinde; finansal tablo kalemlerinin finansal tablo manipülasyonlarına yatkinlik derecesi bağlamında ise Ticari Borçlar ve Ortaklara Borçlar kalemlerinde $p < 0,05$ hesaplandığından yaş değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Öte yandan yaş değişkeninde ortaya çıkan anlamlı farklılığın hangi yaş gruplarından kaynaklandığının tespiti yararlı bilgiler sağlayabilir. Bu bağlamda Kruskal Wallis H testi sonuçları, ikili karşılaştırmalı Mann Whitney U testine tabi tutulmuştur. Söz konusu ikili karşılaştırma sonuçları “Bazı finansal tablo kalemlerinin firmaların kredi değerliliğinde önem derecesi” ve “Finansal tablo manipülasyonlarına yönelik düşünceler” açısından incelendiğinde yaşları 25-34 ve 35-44 arasında değişen katılımcıların algılarının diğer yaş gruplarındaki katılımcılardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu farklılığın nedeninin yaşları genç olan katılımcıların (mesleğe yeni girenlerin) kurallara uyma noktasında daha hassas ve inisiyatif alma hususunda daha isteksiz olmalarından kaynaklandığı ileri sürülebilir.

4.4.3.4. Eğitim Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular

Bankaların ticari kredi yetkililerinin finansal tablo manipülasyonlarına yönelik düşünceleri, bazı finansal tablo kalemlerinin firmaların kredi değerliliğindeki önem dereceleri ve ilgili kalemlerin finansal tablo manipülasyonlarına yatkinlik düzeylerinin eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 10’da gösterilmiştir.

Tablo 10. Eğitim Durumu Değişkenine Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

	İfadeler	Eğitim Durumu	n	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p-değeri
Finansal Tablo Manipülasyonlarına Yönelik Düşünceler	Sektör ortalamaları, manipülasyon uygulamalarını tespitite önemlidir.	Lise	3	26,33	3	9,011	0,029
		Önlisans	8	57,50			
		Lisans	93	58,85			
		Yüksek Lisans	15	75,17			
		Doktora	-				
Bazı Kalemlerin Finansal Tablo Manipülasyonlarına Yatkinlik Derecesi	Mali Borçlar	Lise	3	22,50	3	11,336	0,010
		Önlisans	8	32,31			
		Lisans	93	64,15			
		Yüksek Lisans	15	56,53			
		Doktora	-				

Tablo 10’ da görüldüğü üzere, finansal tablo manipülasyonlarına yönelik düşünceler bağlamında “Sektör ortalamaları, manipülasyon uygulamalarını tespitite önemlidir” ifadesinde ve finansal tablo kalemlerinin finansal tablo manipülasyonlarına yatkinlik derecesi bağlamında Mali Borçlar kaleminde $p < 0,05$ hesapladığından eğitim durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Öte yandan eğitim durumu değişkeni açısından ortaya çıkan anlamlı farklılığın hangi eğitim durumu gruplarından kaynaklandığının tespiti yararlı bilgiler sağlayabilir. Bu bağlamda Kruskal Wallis H testi sonuçları, ikili karşılaştırmalı Mann Whitney U testine tabi tutulmuştur. Söz konusu ikili karşılaştırma sonuçları “Finansal tablo manipülasyonlarına yönelik düşünceler” ve “Bazı kalemlerin finansal tablo manipülasyonlarına yatkinlik derecesi” açısından incelendiğinde lisans ve yüksek lisans mezunu katılımcıların algılarının diğer eğitim düzeylerindeki katılımcılardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu farklılığın nedeninin eğitim düzeyinin artmasıyla birlikte ticari kredi yetkililerinin daha fazla teorik bilgiye sahip olması ve söz konusu bu bilgiyi sektörün uygulama boyutuyla daha iyi ilişkilendirebilmesinden kaynaklandığı ileri sürülebilir.

4.4.3.5. Mesleki Deneyim Değişkenine İlişkin Bulgular

Bankaların ticari kredi yetkililerinin finansal tablo manipülasyonlarına yönelik düşünceleri, bazı finansal tablo kalemlerinin firmaların kredi değerliliğindeki önem dereceleri ve ilgili kalemlerin finansal tablo manipülasyonlarına yatkinlik düzeylerinin mesleki deneyim değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11. Mesleki Deneyim Değişkenine Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

	İfadeler	Mesleki Deneyim	n	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p-değeri
Finansal Tablo Manipülasyonlarına Yönelik Düşünceler	Kredi talebinin değerlendirilmesinde işletmenin nicel olmayan faktörleri (işletmenin yaşı sahibinin piyasadaki itibarı vb.)de etkilidir.	1-5 yıl 6-9 yıl 10-15 yıl 16-19 yıl 20 yıl ve üzeri	17 44 48 7 3	65,85 66,86 56,93 28,00 50,00	4	11,405	0,022
	Bazı kredi yetkilileri, finansal tabloları manipülasyona tabi olsa bile, performanslarını yüksek göstermek için kredi kullandırma yönlü davranmaktadırlar.	1-5 yıl 6-9 yıl 10-15 yıl 16-19 yıl 20 yıl ve üzeri	17 44 48 7 3	79,50 55,30 63,69 32,14 24,50	4	15,536	0,004
	Kredi talep eden işletmenin kredi yetkilileriyle olan arkadaşlık, akrabalık vb. yakınlık bağı, manipülatif uygulamanın görülmemesine yol açarak kredi talebini olumlu etkiler.	1-5 yıl 6-9 yıl 10-15 yıl 16-19 yıl 20 yıl ve üzeri	17 44 48 7 3	75,74 59,09 59,52 28,00 66,50	4	10,372	0,035
	Kredi talep eden işletmelerin teminatları yüksek ise finansal tablo manipülasyonları görmezden gelinmektedir	1-5 yıl 6-9 yıl 10-15 yıl 16-19 yıl 20 yıl ve üzeri	17 44 48 7 3	59,59 52,75 71,74 33,36 43,00	4	13,769	0,008
	Sektör ortalamaları, manipülasyon uygulamalarını tespitite önemlidir.	1-5 yıl 6-9 yıl 10-15 yıl 16-19 yıl 20 yıl ve üzeri	17 44 48 7 3	61,03 66,65 58,08 43,29 26,33	4	9,616	0,047
	Finansal krizlerin yaşanmasında finansal tablo manipülasyon uygulamaları büyük oranda etkilidir.	1-5 yıl 6-9 yıl 10-15 yıl 16-19 yıl 20 yıl ve üzeri	17 44 48 7 3	78,41 58,83 59,63 41,79 21,33	4	12,150	0,016
	Muhasebeciler, işletmenin gelirini yüksek gösterme yönlü manipülatif uygulamalar yapmaktadır.	1-5 yıl 6-9 yıl 10-15 yıl 16-19 yıl 20 yıl ve üzeri	17 44 48 7 3	83,79 54,76 58,91 47,00 49,83	4	11,627	0,020

Bazı kredi yetkilileri, kredi talep eden işletmenin mali tablolarının kredibilitesinin uygun hale getirilmesini istemektedir.	1-5 yıl	17	84,00	4	15,005	0,005
	6-9 yıl	44	55,48			
	10-15 yıl	48	59,83			
	16-19 yıl	7	31,57			
	20 yıl ve üzeri	3	59,33			

Tablo 11’ de görüldüğü üzere, finansal tablo manipülasyonlarına yönelik düşünceler bağlamında “Kredi talebinin değerlendirilmesinde işletmenin nicel olmayan faktörleri (işletmenin yaşı sahibinin piyasadaki itibarı vb.)de etkilidir”, “Bazı kredi yetkilileri, finansal tabloları manipülasyona tabi olsa bile, performanslarını yüksek göstermek için kredi kullandırma yönlü davranmaktadırlar”, “Kredi talep eden işletmenin kredi yetkilileriyle olan arkadaşlık, akrabalık vb. yakınlık bağı, manipülatif uygulamanın görülmemesine yol açarak kredi talebini olumlu etkiler”, “Kredi talep eden işletmelerin teminatları yüksek ise finansal tablo manipülasyonları görmezden gelinmektedir”, “Sektör ortalamaları, manipülasyon uygulamalarını tespit etmedir”, “Finansal krizlerin yaşanmasında finansal tablo manipülasyon uygulamaları büyük oranda etkilidir”, “Muhasebeciler, işletmenin gelirini yüksek gösterme yönlü manipülatif uygulamalar yapmaktadır” ve “Bazı kredi yetkilileri, kredi talep eden işletmenin mali tablolarının kredibilitesinin uygun hale getirilmesini istemektedir” ifadelerinde $p < 0,05$ hesaplandığından mesleki deneyim değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Öte yandan mesleki deneyim değişkeni açısından ortaya çıkan anlamlı farklılığın hangi mesleki deneyim gruplarından kaynaklandığının tespiti yararlı bilgiler sağlayabilir. Bu bağlamda Kruskal Wallis H testi sonuçları, ikili karşılaştırmalı Mann Whitney U testine tabi tutulmuştur. Söz konusu ikili karşılaştırma sonuçları “Finansal tablo manipülasyonlarına yönelik düşünceler” açısından incelendiğinde daha alt düzeyde mesleki deneyimi olan katılımcıların algılarının daha üst düzeyde olan mesleki deneyim gruplarındaki katılımcılardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu farklılığın nedeninin mesleğe yeni giren katılımcıların kurallara uyma noktasında daha hassas olmalarından kaynaklandığı ileri sürülebilir.

4.4.3.6. Çalışılan Kurumun Sahiplik Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular

Bankaların ticari kredi yetkililerinin finansal tablo manipülasyonlarına yönelik düşünceleri, bazı finansal tablo kalemlerinin firmaların kredi değerliliğindeki önem dereceleri ve ilgili kalemlerin finansal tablo manipülasyonlarına yakınlık düzeylerinin çalışılan kurumun sahiplik durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için

yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 12’de gösterilmiştir.

Tablo 12. Sahiplik Durumu Değişkenine Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

	İfadeler	Sahiplik Durumu	n	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p-değeri
Bazı Kalemlerin Kredi Değerliliğinin de Önem Dereceleri	Ticari Alacaklar	Kamu Bankası Özel Banka Kamu/Özel Banka	41 68 10	54,78 65,54 43,70	2	6,702	0,035
	Birikmiş Amortismanlar	Kamu Bankası Özel Banka Kamu/Özel Banka	41 68 10	59,73 63,74 35,65	2	7,600	0,022
Finansal Tablo Manipülasyonlarına Yönelik Düşünceler	Sektör ortalamaları, manipülasyon uygulamalarını tespit etmekte önemlidir.	Kamu Bankası Özel Banka Kamu/Özel Banka	41 68 10	67,09 53,81 73,05	2	8,171	0,017
	Bazı kredi yetkilileri, kredi talep eden işletmenin mali tablolarının kredibilitesinin uygun hale getirilmesini istemektedir.	Kamu Bankası Özel Banka Kamu/Özel Banka	41 68 10	68,37 53,25 71,60	2	6,711	0,035

Tablo 12’de görüldüğü üzere, finansal tablo kalemlerinin firmaların kredi değerliliğinde önem dereceleri bağlamında Ticari Alacaklar ve Birikmiş Amortismanlar kalemlerinde; finansal tablo manipülasyonlarına yönelik düşünceler bağlamında ise “Sektör ortalamaları, manipülasyon uygulamalarını tespit etmekte önemlidir” ve “Bazı kredi yetkilileri, kredi talep eden işletmenin mali tablolarının kredibilitesinin uygun hale getirilmesini istemektedir” ifadelerinde $p < 0,05$ hesaplandığından sahiplik durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Öte yandan sahiplik durumu değişkeni açısından ortaya çıkan anlamlı farklılığın hangi sahiplik durumu gruplarından kaynaklandığının tespiti yararlı bilgiler sağlayabilir. Bu bağlamda Kruskal Wallis H Testi sonuçları ikili karşılaştırmalı Mann Whitney U Testine tabi tutulmuştur. Söz konusu ikili karşılaştırma sonuçları “Bazı finansal tablo kalemlerinin firmaların kredi değerliliğinde önem derecesi” açısından incelendiğinde kamu bankasında ve özel bankada çalışan katılımcıların algılarının karma yapıdaki bankada çalışan katılımcılardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Aynı ikili karşılaştırma sonuçları “Finansal tablo manipülasyonlarına yönelik düşünceler” açısından

incelendiğinde ise kamu bankasında çalışan katılımcıların algılarının özel bankada çalışan katılımcılardan daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

4.4.3.7. Çalışılan Kurumun Türü Değişkenine İlişkin Bulgular

Bankaların ticari kredi yetkililerinin finansal tablo manipülasyonlarına yönelik düşünceleri, bazı finansal tablo kalemlerinin firmaların kredi değerliliğindeki önem dereceleri ve ilgili kalemlerin finansal tablo manipülasyonlarına yatkınlık düzeylerinin çalışılan kurumun türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan Mann Whitney U testi sonuçları Tablo 13’te gösterilmiştir.

Tablo 13. Kurumun Türü Değişkenine Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları

	İfadeler	Kurumun Türü	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p-değeri
Bazı Kalemlerin Kredi Değerliliğinde Önem Dereceleri	Maddi Duran Varlıklar	Ticaret Bankası Katılım Bankası	97 22	56,74 74,36	5504,00 1636,00	751.000	0,011
	Avanslar (Alınan / Verilen)	Ticaret Bankası Katılım Bankası	97 22	57,25 72,14	5553,00 1587,00	800.000	0,033
Finansal Tablo Manipülasyonlarına Yönelik Düşünceler	Kredi talep eden işletmenin kredi yetkilileriyle olan arkadaşlık, akrabalık vb. yakınlık bağı, manipülatif uygulamanın görülmemesine yol açarak kredi talebini olumlu etkiler.	Ticaret Bankası Katılım Bankası	97 22	55,80 78,50	5413,00 1727,00	660.000	0,004
Bazı Kalemlerin Finansal Tablo Manipülasyonlarına Yatkınlık Derecesi	Gider Kalemleri	Ticaret Bankası Katılım Bankası	97 22	63,84 43,07	6192,50 947,50	694.500	0,006

Tablo 13’ te görüldüğü üzere, finansal tablo kalemlerinin firmaların kredi değerliliğinde önem dereceleri bağlamında Maddi Duran Varlıklar ve Avanslar (Alınan / Verilen) kalemlerinde; finansal tablo manipülasyonlarına yönelik düşünceler bağlamında “Kredi talep eden işletmenin kredi yetkilileriyle olan arkadaşlık, akrabalık vb. yakınlık bağı, manipülatif uygulamanın görülmemesine yol açarak kredi talebini olumlu etkiler” ifadesinde ve finansal tablo kalemlerinin finansal tablo manipülasyonlarına yatkınlık derecesi bağlamında Gider Kalemleri kaleminde $p < 0,05$ hesaplandığından kurumun türü değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Söz

konusu farklılığın nedenleri sıra ortalamalarından hareketle açıklanabilir. Sıra ortalamaları incelendiğinde, katılım bankalarında çalışan ticari kredi yetkililerinin ticaret bankalarında çalışan meslektaşlarına göre bazı finansal tablo kalemlerinin firmaların kredi değerliliğinde önem derecelerine ve finansal tablo manipülasyonlarına yönelik düşüncelerine ilişkin algıların daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu farklılığın nedeninin katılım bankalarında nakit kredi sisteminin olmamasından kaynaklandığı ileri sürülebilir.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Günümüz ekonomik hayatının en önemli yapı taşlarından birinin bankalar olduğu ifade edilebilir. Bu bağlamda bankalar ekonomik hayatta sermaye ve kredi gibi konularda hayati fonksiyonlar üstlenmektedir. Bankalar diğer birçok faaliyetlerinin yanında piyasadan topladıkları fonları ve kendi özkaynaklarını ihtiyaç duyan işletmelere aktararak ülkedeki ekonomik hayatın gelişmesine katkı sağlarlar. Bu nedenle bankaların kredi birimlerinde çalışanların firmaların finansmanı hususunda bilgili olmaları gerekmektedir. Özellikle işletmelerin finansal tablolarının analizi ve bu tablolarda yer alan bilgilerin doğruluğu kredi talep eden firmaların taleplerinin karşılanıp karşılanmamasına yönelik bir karar almayı olanaklı kılmaktadır. Ancak günümüzde bankalara kredi almak amacıyla başvuran işletmelerin bu başvuru esnasında bankalara sundukları finansal tabloların kasıtlı veya kasıtsız, küçük veya büyük çapta hata ve hileleri barındırması sık karşılaşılan bir sorundur. Kısaca finansal tablo manipülasyonları biçiminde adlandırılacak bu hilelerin tespiti ve ortaya çıkarılmasının bankaların kredi birimlerinde çalışan personelin en önemli sorumluluğu ve gerekliliği olduğu ileri sürülebilir.

Bu çalışmada, bankalarda görev yapan ticari kredi yetkililerinin finansal tablo manipülasyonuna yönelik bakış açılarını belirlemek amacıyla Trabzon ve Rize il merkezlerinde anket uygulanmıştır. Anketten elde edilen veriler çeşitli istatistiksel testler kullanılarak analiz edilmiştir. Ticari kredi yetkililerinin finansal tablo manipülasyonuna yönelik bakış açılarının, bazı finansal tablo kalemlerinin firmaların kredi değerliliğindeki önemi ve ilgili kalemlerin finansal tablo manipülasyonlarına yatkınlığı konularında görüşlerinin demografik özelliklere ait değişkenlere göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla Mann Whitney U ve Kruskal Wallis H testleri uygulanmış ve belirli ilişkiler tespit edilmiştir. Çalışmanın sonuçları bir bütün olarak değerlendirildiğinde, banka ticari kredi yetkililerinin görüşlerinin Bazı Finansal Tablo Kalemlerinin Firma Kredi Değerliliğinde Önem Dereceleri bağlamında “Ortaklara Borçlar” kaleminde; Finansal Tablo Kalemlerine Yönelik Düşünceler bağlamında “Kredi talep eden işletmenin kredi yetkilileriyle olan arkadaşlık, akrabalık vb. yakınlık bağı, manipülatif uygulamanın görülmemesine yol açarak kredi talebini olumlu etkiler” ve “Sektör

ortalamaları, manipülasyon uygulamalarını tespit etmekte önemlidir” ifadelerinde; Bazı Finansal Tablo Kalemlerinin Finansal Tablo Manipülasyonlarına Yatkinlik Derecesi bağlamında ise “Ticari Borçlar”, “Ortaklara Borçlar”, “Mali Borçlar” ve “Gider Kalemleri”nde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Öte yandan katılımcıların araştırmaya katılım düzeylerinin aritmetik ortalamaları incelendiğinde; banka ticari kredi yetkililerinin firma kredi değerliliğinde “Mali Borçlar”, “Sermaye”, “Ticari Borçlar”, “Satışlar”, “Ticari Alacaklar”, “Dönem Kârı”, “Hazır Değerler”, “Stoklar”, “Maddi Duran Varlıklar”, Ortaklara Borçlar” ve “Gider Kalemleri”ni çok önemli; finansal tablo manipülasyonlarına yönelik düşünceleri hususunda “Ticari kredi yetkilisi, kredi talebini değerlendirirken sadece mali tabloları değil, istihbari bilgileri de göz önünde bulundurmalıdır”, “Ticari kredi talebinin değerlendirilmesinde işletmenin nicel olmayan faktörleri (işletmenin yaşı sahibinin piyasadaki itibarı vb.) de etkilidir”, “Ticari kredi yetkilisi, saptamış olduğu finansal tablo manipülasyonlarının düzeltilmesini muhasebeciden istemelidir” ve “Sektör ortalamaları, manipülasyon uygulamalarını tespit etmekte önemlidir” ifadelerini kesinlikle doğru ve “Ortaklardan Alacaklar”, “Ortaklara Borçlar” ve “Stoklar” kalemleri de manipülasyona çok yatkin bulunduğu tespit edilmiştir. Finansal tablo kalemlerinin firmanın kredi değerliliğinde önem düzeyi ve manipülasyon uygulamalarına yatkinliği açısından karşılaştırıldığında “Ortaklara Borçlar” ve “Stoklar” kalemlerinin her iki durum içinde ortak olduğu görülmektedir. Elde edilen bu sonuçlar Demir ve Arslan (2015) tarafından yapılmış olan çalışmanın sonuçlarıyla da benzerlik göstermektedir.

Sonuç olarak bu çalışmada nispeten farklı sektörlerin geliştiği iki il merkezlerinde faaliyet gösteren bankaların ticari kredi yetkililerinin finansal tablo manipülasyonuna yönelik bakış açılarının ortaya konulması hedeflenmiştir. Çalışma Trabzon ve Rize illeriyle sınırlandırılmıştır. Benzer bir araştırmanın tarım ve hizmet sektörünün yanında özellikle sanayi sektörünün geliştiği farklı ve daha geniş bir coğrafyada uygulanmasının yararlı olacağı ifade edilebilir.

6. KAYNAKÇA

- Bezirci, M. & Karahan, N. S. (2015). Muhasebe kayıt sürecindeki manipülasyonların neden ve sonuç ilişkisinin değerlendirilmesi. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 15, (29), 216-237.
- Çorbacı, Ö. & Doğan, E. (2010). Bilanço makyajlama ve örnek şirket incelemesi. H. Yıldırım & Y. Köse (Ed.) 9. *Ulusal İşletmecilik Kongresi bildiriler kitabı* içinde (ss. 82-87). Zonguldak: Zonguldak Karaelmas Üniversitesi.

- Dalnial, H., Kamaluddin, A., Sanusi, Z. M. & Khairuddin, K. S. (2014). Accountability in financial reporting: Detecting fraudulent firms. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 145, 61 – 69.
- Demir, M. & Arslan, Ö. (2015). Banka ticari kredi yetkililerinin bakış açılarıyla finansal tablo manipülasyonları: Sivas ilinde bir araştırma. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar*, 9 (1), 47-81.
- Doğan M. (2008). *Büyük Türkçe sözlük*. 4.Basım. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Durmuş, A. H. (2017). Yaratıcı muhasebenin sınırları. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:16, (31), Bahar 2017/1, 95-131.
- Eralp, B. (2017). Yaratıcı muhasebe kapsamında halka arz seferberliği. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), 1-16.
- Fettahoğlu, S. & Kargacı, M. (2016). Determining characteristics of financial statements which have been made information manipulation: An implication in Borsa İstanbul. *Eurasian Academy of Sciences Eurasian Business & Economics Journal*, S1, 237-246.
- Fındık, H. & Öztürk, E. (2016). Finansal bilgi manipülasyonunun beneish modeli yardımıyla ölçülmesi: BIST imalat sanayi üzerine bir araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 483-499.
- Hasan, M.D., Omar, N., Barnes, P. & Handley-Schachler, M. (2017). A cross-country study on manipulations in financial statements of listed companies evidence from Asia. *Journal of Financial Crime*, 24(4), 656-677.
- (http://www.docplayer.biz.tr/25235050_Prestij_danismanlik_firmalarda_bilanco_makya_jlama_ve_bankalarca_yapilan_aktarma_arindirma_islemleri.html Erişim Tarihi: 5 Ocak 2018).
- (<http://www.bursa-smmmo.org.tr/yazarlar/makaleler/127YOZ.pdf> Erişim Tarihi: 12 Aralık 2017).
- Jan, C. (2018). An effective financial statements fraud detection model for the sustainable development of financial markets: Evidence from Taiwan. *Sustainability*, 10(2), 1-14.
- Kayış, A. (2006). *Güvenilirlik analizi*. Ş. Kalaycı (Ed.). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri içinde (ss. 403-419). Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Kılıç, E., Acar, G. & Coşkun, A. (2014). Detecting earnings management practises in banks: Evidence from Turkey, *European Journal of Economic and Political Studies*. 2014/7, 21-36.
- Kızıl, C., Çelik, İ. E., Akman, V. & Şener, S. (2016). Yaratıcı muhasebe yöntemleri ve finansal bilgilerin manipülasyonu: Profesyonel muhasebe meslek mensupları üzerinde örnek bir uygulama. *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 1-18.
- Küçükkocaoğlu, G., Benli, K. Y. & Küçüksözen, C. (1997). Finansal bilgi manipülasyonunun tespitinde yapay sinir ağı modelinin kullanımı. *İMKB Dergisi*, 36, 1-31.
- Küçükkocaoğlu, G. & Küçüksözen, C. (2005). Gerçeğe aykırı finansal tabloların ortaya çıkarılması: İMKB şirketleri üzerine ampirik bir çalışma. *Muhasebe-Finansman Dergisi*, 28, 160-171.

- Stolowy H. & Breton G. (2000). A review of research on accounts manipulation. *Annual Congress of European Accounting Association*. (ss. 1-65) . Germany.
- Terzi, S. (2012). *Hileli finansal raporlama önleme ve tespit*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Türkiye Muhasebe Standartları 1: Finansal Tabloların Sunuluşu Standardı. 10 Ocak 2018 tarihinde www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/.../TMS1.pdf adresinden erişildi.
- Varıcı, İ. & Er, B. (2013). Muhasebe manipülasyonu ve firma performansı ilişkisi: İMKB uygulaması. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 13 (1), 43-52.